

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Ivstitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1627

XIV. De circumstantijs restitutionis: nimirum quid seu quantum, cui & quo
loco, à quibus, quo ordine, & quando restituendum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

Lessius; sicut etiam ad praxin facilior & accommodatior est. Tum quia cum iura eodem modo de Testamentis, & alijs contractibus minus solennibus loquantur; & tamen ex iure satis constet, testamenta minus solennia non esse in foro conscientiae irrita ut dictum, recte ob paritatem rationis, idem de alijs contractibus dicendum erit.

DVBIVM XIV.

De Circumstantiis Restitutionis; nimirum quid seu quantum; cui, & quo loco; à quibus; quo ordine; & quando, restituendum.

S. Thomas 2. 2. q. 62. a. 3. 5. 6. 7. 8.

373 **Q**uæritur primo; Quid & quantum restituendum? Quatuor præcipuas circumstantias restitutionis q. 62. a. 3. 4. 5. 6. 7. & 8 hoc ordine persequitur Sanctus Thomas, ut art. 3. & 4. agat de circumstantia *Quid*, artic. 5. de circumstantia *Cui*, art. 6. & 7. de circumstantia *Quis*, art. 8. de circumstantia *Quando*. De quibus ordine agemus. Quod vero ad præsentem quæstionem attinet, sit

374 **ASSERTIO I.** Idipsum (in specie, vel indiuiduo) per se loquendo est restituendum, quod ab altero ablatum est, siue re ipsa iam ab altero possessum fuerit, siue ex spe probabili possidendum; quamquam hoc casu, bonum ablatum, seu potius impeditum, ad æqualitatem compensandum non sit, sed iuxta arbitrium boni viri. Ita S. Thomas a. 4. & patet ex dictis supra dub. 2.

375 **ASSERTIO II.** Si res ablatam consumptibilis non est, tum eadem numero restituenda est; secus, si sit vsu consumptibilis, ut pecunia, frumentum &c. tunc enim regulariter satis est æquivalens restituere; nisi ex rationabili causa constet, aliam esse domini voluntatem. Ita communis apud Valentiam q. 6. punct. 6. quicquid Petrus Nauarrus lib. 4. cap. 1. num. 5. vniuersim dicat, eum qui rem æque præstantem restituisset, sine omni iniustitia, rem ipsam ablatam, quamuis postulanti domino, negare: quod non probatur; poruit enim ob quandam circumstantiam extrinsecam ut quia à maioribus accepta, vel magno principe donata, res in indiuiduo rationabiliter & iure exigi.

376 **ASSERTIO III.** Nunquam etiam plus restituendum, quam ablatum fuerat; nisi vel post sententiam iudicis, in pœnam; aut per accidens, cum res restitutioni obnoxia forte meliorata fuit, iuxta dicta superius dub. 9. Atque ita ex communi Sanctus Thomas hic artic. 3. Ratio patet; quia restitutio æqualitatem spectat, non excessum: & pœna ante sententiam iudicis non est soluenda ut dictum tomo secundo, disputatione quinta, quæstione 6. dub. 4.

Quæritur secundo; Cui & quo loco, restituenda res accepta.

377 **ASSERTIO I.** Regulariter restituenda est ei, à quo accepta est, si quidem is ad eam vel tanquam dominus, vel saltem tanquam custos, aut depositarius ius aliquod habebat. Ita Sanctus Thomas quæst. 62. art. 5. ex communi, idque Caietanus ibidem & in Summa V. *Restitutio* & Nauarrus cap. 17. Manual, nu. 29. etiam extendunt ad furem & prædonem; tanquam si ipsis quoque immediate res restituenda sit, non domino ex l. 1. §. *Prædo* ff. depositi; saltem ubi non constet, furem domino restitutum.

Sed hoc improbabile videtur, nec rationabiliter præsumi potest, esse domini voluntatem, sine qua fur nullum ius ad rem illam acquirendam, nec restituendi quidem gratia habere potest, ut recte Salon, Aragonius, Bannes, hic loc. cit. Valentia quæst. 6. punct. 4. & plane, indicat Sanctus Thomas citatus. Et lex illa intelligitur, si de vero domino non constet; aut cum res in iudicium deducta est, ut per auctoritatem iudicis, nomine prædonis, sit restituenda; aut cum forte dubium est, num fur ille habeat ius ad eam rem. An vero liceat quandoque restituere furi, dictum est supra, tam de bonæ, quam malæ fidei possessore dub. 2. & 9.

378 **ASSERTIO II.** In quibusdam tamen casibus, non est restituenda res iusto possessori, à quo accepta erat. Ita omnes cum Sancto Thomæ, cit. art. 5. Primus casus est; si talis restitutio sit nociva ei, cui fieri deberet; aut alteri, præsertim ipsi domino: tunc enim aut restitutio differenda aut res apud alterum tutiore loco deponenda est, ut de gladio furiosi dicit S. Thomas art. 5. ad 1. Id vero etiam necessario faciendum esse, si dominus aut possessor antiquus re illa abuti velit in aliorum iniuriam, aut etiam in suam ipsius nocumentum, per eius rei læsionem, quæ ipsius dominio subest, ut vitæ, membrorum, &c. communis est sententia.

379 At si solum per prodigalitatem, vel intemperantiam re sua abusus est, putant quidem, nihilominus Melina tom. 1. tractat. 2. disputat. 755. Angles art. 1. de restitut. difficultate 2. & Lessius lib. 2. cap. 16. dub. 4. (citanturque in eandem sententiam Sotus lib. 4. quæst. 7. artic. 1. Nauarrus cap. 17. num. 62. & 63.) posse, & quandoque etiam debere differri restitutionem. Sed si dominus exigat rem suam, verius existimo, debitum hic nullum esse; posse quidem, differri restitutionem concessero, si dominus non nimium urgeat: at si fortiter instet, videtur iuste negari non posse, ut vniuersim docet Azor tom. 8. lib. 3. cap. 39. & de re deposita ex communi Aragonius art. 5. post Adrianum, Sotum, &c. etsi negare videatur Caietanus hic. Eadem videtur ratio rei mutuata.

Imo Sotus, Salon, Petrus Nauarrus, putant, etiam domino restituendum, si plane urgeat, quomodocunque in eius nocumentum restitutio vergat, quod non credo: & recte negant Angelus, & alij citati, cum S. Thomæ; nisi forte adeo importune urgeat, ut sine proprio debitoris in-

commodo detrectari restitutio non possit: in quo charitatis ordinis habenda est ratio.

380 Eadem de causa bona Ecclesiastica, restitutioni obnoxia, non Prælato dissipanti; sed Ecclesiæ restituenda, docent Caietanus, & Valentia citati; licet aliter sentiat Nauarrus manual. cap. 17. numero 29. cui ex parte fauet S. Thomas articulo 5. ad 5. ubi docet, Episcopum si bona Capituli sibi vsurparit iniuste, debere restituere. Capitulo; si bona Ecclesiæ suæ custodiæ deputata, in alterius dominium transferat, puta sanguinei, vel amici, restituere debere Ecclesiæ, & sub sua cura habere, vt ad successorem perueniant; quod si bona Ecclesiæ animo solum surripuerit ea nempe possidendo vt sua, tum animus solum iniquum deponendum.

381 Secundus casus est, si plane ignoretur dominus, etiam facta sufficiente inquisitione; tunc enim seu viuus sit, seu mortuus, id quod debitum est, pauperibus, vel in pios vsus distribuendum esse docet Sanctus Thomas articulo 5. ad 3. ex communi, & cum eo Aragonius, Bannes ibidem, Valentia q. 6. pu. 4. aliiq; omnes, iuxta cap. *Cum tu*, de vsuris.

Addit Aragonius ex Couarruua in regulam *Peccatum* part. 3. §. 1. id etiam iure naturæ faciendum esse; quia debitor debet restituere domino meliori modo, quo potest; etsi Sotus libro 4. de iustitia quæstione 7. articulo 1. ad 3. Medina quæstione 3. Petrus Nauarrus numero 44. Lessius cap. 14. dub. 6. contrarium sentiant; præsertim cum creditor per mortem videatur amisisse ius & dominium rerum temporalium.

382 Quocirca etiam nonnulli putant, habentem bona aliena contractu iusto, eorumque dominum penitus ignorantem, posse illa sibi retinere, cum cit. cap. *Cum tu*, de vsuris, vt & cap. *Cum sit*, de Iudæis, solum de bonis illicite obtentis loquantur; de quibus id merito cautum, ne ex iniuria ditescere quis possit. Eandemque sententiam probabilem censet Lessius citatus. Sed contrarium vti communius, ita verius est.

383 Interim si Domino, aut hæredibus nihil prodesse pium hoc opus existimetur, nec eam domini fuisse voluntatem præsumatur, tunc iure quidem naturæ restitutio talis facienda pauperibus non erit; & potest restituens, si vere pauper est, etiam sibi ipsi restitutionem facere, ex communi.

384 Quod si Creditor non est omnino ignotus, sed potius indeterminatè cognitus; quod tunc accidit, quando debitor certo scit, se debere vni ex duobus, aut tribus, vel pluribus; sed ignorat tamen in particulari, quis ille sit, tunc res aut inter hos diuidenda erit æqualiter, vel inæqualiter, pro ratione dubij, aut certe ex eorum voluntate aliter cum illis transigendum, v. g. per sortes, vt recte Aragonius cit. q. 62. a. 5. ex communi.

385 Quæres, an etiam res casu inuentæ si Dominus etiam diligenter inquisitus ignoretur sint pauperibus distribuendæ. Affirmant Caietanus, Syluester, Nauarrus, Couarruuias, Valentia &

Summistæ omnes; estq; communis Theologorum & Iurisperitorum sententia.

Sed satis probabilis videtur sententia Soti libro 5. de Iustit. quæstione 3. articulo 3. Aragonij hic artic. 5. Petri Nauarri libro 4. cap. 2. numero 75. & apud eisdem Sarmientæ, Ledesma, Bartholomæi Medinæ, & aliorum, quos non reijciunt. Sa V. *Theaurus*, & Lessius capit. 14. dub. 7. posse licite seruari ab inuente, tanquam res derelictas, donec prodeat verus Dominus; eo quod talis res merito habeatur pro derelicta & perditâ, saltem donec proprius dominus occurrat.

Nec obstat cap. *Si quid inuenisti*, & cap. *Molti*, causa 14. q. 5. quia loquuntur in casu, quo dominus nascitur.

Tertius casus est, si dominus sit mortuus, tunc enim res debita restituenda est hæredibus, ad quos realia iura defuncti transeunt; vt ex communi docet Sanctus Thomas quæstione 62. articulo 5. Quod si nec hæredes supersint, danda est pauperibus, iuxta dicta: nec ad eiusmodi restitutionem pauperibus faciendam, opus est Episcopi auctoritatem accedere, saltem per se, & communi iure, vt recte cum Soto, docent, Nauarrus cap. 17. numero 91. Medina, Petrus Nauarrus, Aragonius ex communi. Et colligitur ex cap. *Cum tu*, de vsuris; quisequid in contrarium aliqui dixerint per eap. *Cum sit*, de Iudæis. Quod in particulari solum casu, nempe de Iudæis loquitur; vt & cap. *Quamquam*, de vsuris in 6. agit solum de manifesto vsurario, nec tamen absolute & vniuersim ea in re Episcopi auctoritatem requirit, vt ibidem videre est.

Quartus casus est, si dominus forte absens, alium suo loco constituat acceptatorem debiti; alias vt eunq; dominus multum distet, transmittendū est ei, quod debetur, si quidem hæc putetur voluntas domini; idque præcipue si res magni valoris, & possit commode transmitti: estque hoc faciendum sumptibus debitoris, si is iniuste rem acceperit, vt patet ex cap. *Redimegranda* 3. quæst. 1. & l. *Si vero*, ff. de rei vindicatione: nisi forte dominus interim sedem mutauerit, nec sine sumptu eam illuc fuisset translaturus; tunc enim fur eum deducere poterit, vt recte Lessius du. 15. cap. 18.

Quod si debitor iuste rem obtinuit, satis est, eam illic restituere, vbi accepit; nec tenetur, suis sumptibus rem ad dominum transmittere; nisi vel de hoc ipso, pro varia contractus ratione, saltem tacite fuerit conuentum; vel debitor ipse, non dominus sedem mutauerit.

Transmissa autem per nuncium res, si pereat, antequam a Creditore accipiatur, debitori perit; quia dominus est, ex dictis de dominio: nisi forte Creditor ipse nuncium misisset; vel aliter eum transmissionis modum determinasset; tunc enim ipsi periret, & non debitori transmittenti, vt cum Panormitano, Medina, Ledesma, ex communi recte notat Aragonius q. 62. artic. 5.

Quod si ob difficultatem & incommoditatem transf.

transmittendi, excusetur forte debitor à trans-
missione, iuxta dicenda de causis excusanti-
bus; tunc differenda erit restitutio: quod si
impedimentum sit perpetuum, pauperibus erit
restituenda, aut pijs causis, ex Nauarro man-
cap. 27. n. 29. & dictis in simili n. 381. & 386.

389 Quintus casus est; Si lex in poenam peccati
priuet eum, qui dedit, iure recipiendi. Quo mo-
do Sanctus Thomas quæstio. 62. articulo 5. ad 2.
tradit, id quod per Simoniam acceptum est, nec
danti restituendū, nec ab accipiente retinendum,
sed pauperibus dandum, De quo infra de Simonia
disp. 5. q. 8. dub. 4.

390 Quæres, an sufficiat id, quod tibi debeo,
soluere Creditori tuo? Lessius cap. 16. dub. 5.
cum Angelo V. solutio numero 13. & Syluestro
eodem V. numero 4. quæstio. 3. causa 5. & glossa
Instit. Quibus modis soluatur, putat id satis ef-
se in foro conscientia, licet in foro externo ordi-
nari cogar meo creditori restituere, iuxta Bar-
tolom. l. solutum de pignoratitia.

Ego nec in conscientia id existimo sufficere,
nisi in utroque debitore, par plane per omnia
fuerit obligationis æqualitas, non tantum se-
cundum quantitatem, sed etiam quoad debiti
liquiditatem, obligationis magnitudinem, se-
cundum omnes præsentis circumstantias, ita ut
proprius creditor tunc non possit esse rationabi-
liter iniustus, ut bene etiam docet Valentia q. 6.
punct. 7.

391 Quæritur III. A quibusnam restituenda sit res
accepta?

ASSERTIO I. Omnis, qui vel rem alienam
habet, vel iniuste, aut etiam iuste titulo oneroso
accepit, ad restitutionem tenetur; ille quidem
ratione rei acceptæ, hic ratione ipsius acceptio-
nis, ut docet S. Thomas quæst. 62. a. 6. & dictum
supra dub. 2.

392 ASSERTIO II. Ad idem tenentur etiam coo-
peratores iniustæ acceptationis, his versibus com-
prehensi à S. Thoma q. 62. a. 7.

*Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstant, non manifestans.*

Quorum sex priores positiva & directa causa
iniustæ acceptationis esse intelliguntur, tres po-
stremi indirecta, iuxta Sanctum Thomam locis
citatis.

Intelligitur autem hoc loco *palpo* is, qui lau-
dando, vel adulando, ad iniustam acceptationem
inducit. Verbo *recursus*, receptor furis, nempe
qui eum ut furem recipit, eia ad hoc ipsum coope-
rando; nõ qui materialiter & solius amicitia causa
eum recipit, ut recte Aragonius cit. a. 7. Verbo
Participans intelligitur qualiscunq; socius criminis,
siue ut excusator, siue ut mediator, siue ut explo-
rator. Verbo *mutus, non obstant, non manifestans*; is,
qui ex officio & obligatione erga læsum, teneba-
tur impedire eius damnum verbis, siue præcepto,
aut consilio erga male factorē; ut Superior, Con-
sultor, Custos; aut factis, ut Princeps, Iudex,
apparitor &c. aut verbis apud Superiorem mani-
festando, ut testis. Qui qua ratione in particulari
teneantur ad restitutionem diximus supra du. 2.
& q. 4. dub. 6.

ASSERTIO III. Nemo tamen ex prædictis ad
restitutionem tenetur, nisi eius generis coope-
ratio fuerit iniusta; & acceptio seu damnificatio
propter ipsam talem cooperationem fuerit con-
secuta. Ita aperte S. Thomas quæst. 62. a. 7. ad 3.
Item Nauarrus, Couarruias, Medina, Lessius
lib. 2. cap. 13. dub. 10. ex communi, contra Ri-
chardum, Angelum, Caietanum, qui de indire-
cte cooperantibus aliter docuerunt. Patet ex ijs,
quæ in genere dixi de restit. supra dub. 2.

Id vero procedit, siue interim acceptio ini-
qua reuera sine tali cooperatore facta non fuisset,
siue secus, ut recte cum Sancto Thoma docent
Caietanus ibidem, & V. Restitutio, Salon hic, Io-
annes Medina quæstione 7. de restit. Sotus li-
bro 4. quæstion. 7. articulo 3. Couarruias super
regulam Peccatum part. 2. §. vel quæstione 6.
part. 3. Petrus Nauarrus libro 3. initio 2. capituli,
& alij, quicquid Innocentius, Ostiensis, Altifio-
dorensis, Richardus, Antoninus, Gabriel, A-
drianus apud citatos, & Syluester V. Restitutio 3.
in contrarium dixerint.

Inde autem fit, ut ad restitutionem non te-
neatur, nec iubens, nec consulens, si ante
factum & ille iussionem, & hic consilium reuo-
cet, quia reuera tales non cooperantur, quan-
do operam à se collatam prius irritam faciunt,
quam in opus prodeat, ut recte Sa V. Restitutio,
Petrus Nauarrus cap. 14. numero 27. post Me-
dinam; quicquid nonnulli dixerint. Nec etiam
suadens, nisi persuaserit; nec consentiens, si aut
primum post factum consenserit, resque sine
fiducia futuræ approbationis facta est, aut eti-
am ante factum, sed res ob talem consensum
facta non est, ut docent omnes, & S. Thomas lo-
cis citatis.

Exemplum est in eo, qui suffragium dat
indigno, postquam videt per priora suffragia
beneficium illi iam adiudicatum esse, secundum
Caietanum V. Restitutio, Nauarrum cap. 17. nu-
mero 21. Salonem quæstione 62. articulo 7.
controuersia 1. Medinam, & alios, nisi forte
talis ex officio debuerit & potuerit electioni ef-
ficaciter obistere, eamque irritam reddere,
Nec etiam in dubio an reuera cooperatus fue-
rit, vel an ad restitutionem teneatur, ad eam
teneatur quisquam, ut ex probabili docet Syl-
uester V. Restitutio quæstione 3. dub. 2. Petrus
Nauarrus libro 3. cap. 4. à n. 58. Sa citatus, &
dictum supra dub. 2.

ASSERTIO IV. Omnes aliquo ex prædictis
modis efficaciter inferentes damnum, tenentur
in solidum, ita ut si ceteri non restituant, to-
tum quisque restituere teneatur; esto fuerit
causa minus principalis. Ita ex communi & cer-
ta docent Caietanus, Sotus loc. cit. Valentia q. 6.
pu. 3. Petrus Nauarrus n. 49. post Antoninum,
& patet ex cap. finali de iniurijs & damno dato.
Ratio. quia sunt causa totius damni, etsi non
totalis.

Vnde si exercitus, ex consensu ducis coniun-
ctisque operis & animis urbem aliquam iniuste
deprædetur, non solum Capitaneus, sed etiam
singuli gregarij milites in vrbe prædantes,

aut.

aut pro securitate facinoris excubantes, in solidum de damno tenentur, ut recte Lopez 1. part. cap. 98. Sotus 4. de iustitia part. 7. articulo 3. Couarruias §. 12. numero 2. quia singuli, ut dictum, efficaciter, etiamsi non totaliter, ad totum damnum concurrunt; cum vnus alteri præstet fiduciam, autoritatem, aut qualemcunque opem, nec vnus sine alijs facinus aggredi ausus fuisset; quicquid in contrarium senserit Nauarrus cap. 17. numero 21. Syluester V. *Bellum* q. 7. conclus. 6. & Petrus Nauarrus nu. 53. quasi singuli milites teneantur solum de suo quisque damno.

397 Secus est de latronibus, qui non communicato consilio & ope, suo quisque arbitrio, urbem vel domum deprædantur, ut dictum supra dub. 9. sicut & de remigantibus Christianis in nauibus Turcarum, qui qua ratione ab onere restitutionis & peccato probabiliter excusentur, dictum est du. 2. & in materia de scandalo.

398 **ASSERTIO V.** Est tamen inter istos cooperatores aliquis ordo, ita ut vnus ante alterum ad restitutionem teneatur. Itacum Sancto Thoma citat. quæstione 62 articulo 7. ad 2. omnes. Et quidem loquendo de titulo restitutionis ex iniusta acceptione præcise, iuxta Sanctum Thomam ibidem; Primus est *iubens*, quo etiam pertinet vi cogens, aut fraude consulens aut quolibet modo inducens, ut suo nomine damnum inferatur. Imo etiam vniuersim scienter, malum *consulens*, ut insinuat Sanctus Thomas, & aperte docet Caietanus articulo 6. & Bannes articulo 7. consulentem executori anteponeutes, & merito: licet aliter Lessius cap. 13. dub. 5. Ratio est. Quia hoc ipso, quod isti executores determinarunt ad damnum inferendum, par est, ut primi damnum sentiant, & in se principaliter contrahant omnem obligationem, quam ab eis inductus incurrit. Hos igitur deinde sequitur *exequens*, ut habet communis, quicquid Nauarrus, & quidam alij executores etiam iubentia transferre videantur.

399 Inter alios autem eum esse ordinem, indicat Sanctus Thomas ad 2. qui in ipsis versiculis citatis seruatur: sed reuera quoad directe concurrentes inter se ipsos comparatos, res admodum dubia est, & videtur parua inter eos esse differentia. Nec vero vnus se habet velut instrumentum respectu alterius, ut videre est apud Petrum Nauarrum numero 74. Quocirca iudicio boni viri res in particulari diiudicanda erit, & æquissimum videtur, ut quisque conferat aliquid pro rata parte, siue plus, siue minus, ut etiam docet Lessius citat. cap. 13. dub. 6. numero 49.

400 Paulo diuersa ratio est causarum non impediendum, quas probabile est, non nisi post omnes causas positivas teneri, iuxta Lessium dub. 11. numero 81. quicquid sit de ordine earundem inter se. Quod si absolute loquamur, de ordine restitutionis quocumque titulo faciendæ, ante omnes utique tenetur ille, qui rem alienam eandem numero restituendam adhuc possidet, aut certe ex ea ditior est factus, ex communi,

apud Couarruiam, Valentiam, Petrum Nauarrum. &c.

401 Quod si res non eadem numero restituenda, à damnificatis alicui donata fuerit, tunc si donator restituere possit, donatarius non tenetur; saltem si donans per commixtionem, aut simili modo, acceptæ rei dominium acquisierit: etsi Lessius libro 2. cap. 13. dub. 5. vniuersim asserat, primo loco, & ante omnes teneri, eum ad quem res furtiua peruenit, siue extet in specie, siue non extet, si tamen inde factus sit ditior.

401 **ASSERTIO VI.** Vno ex prædictis restituente, non est damnificatio ipsi vlla restitutio faciendæ, ut omnes docent, & per se patet; nec etiam illi ipsi, qui restitutionem fecit, ab ijs qui minus principaliter tenebantur; secus est de principalioribus, qui pro sua singuli parte, vel etiam iuxta dicta, in solidum restituere tenentur in conscientia ei, qui minus principaliter tenebatur, si hic priori forte restituit. Ita expresse Sanctus Thomas quæstione 62. articulo 7. ad 2. & communis. Antoninus, Syluester, Couarruias, Ioannes & Bartholomæus Medina apud Petrum Nauarrum nu. 97. & Lessium loc. cit. quicquid in contrarium dixerit Angelus V. *Furtum* q. 16.

403 Nec quoad hanc vniuersalem doctrinam dissentiant Caietanus, Sotus, Iosephus Angles, Valentia. Quia respectu ipsius damnificati, nulla restat inæqualitas; sed solum respectu socij minus principalis; licet in foro externo socij criminis non detur actio in principalem, iuxta l. si plures 16. ff. de dolo.

404 Interim tamen etiam probabile est, quocumque ex principalioribus in solidum restituente, alios omnes teneri, non quidem secundum æquales partes, sed pro rata singulos. Pro qua sententia, tanquam valde probabili, citat etiam Petrus Nauarrus, Scotum, Gabrielem, Paludanum, & quosdam alios.

Hoc certum, si principalis auctor aut nolit, aut non possit restituere, eum qui succedit, teneri; quod si plures æqualiter fuerint cooperati, ad totum damnum, teneri quidem singulos in solidum in defectu aliorum. At si alij etiam faciant, quod debent, pro sua rata tantum, & æqua parte, ut supra dictum.

405 **ASSERTIO VII.** Si principali fiat condonatio, alij sunt liberi; secus, si fiat minus principali. Ita communis apud Lessium citatum cap. 13. dub. 3. & Petrum Nauarrum n. 112. qui addit, si damnificatus minus principali omne suum ius actionemque concedat, alios principales non minus teneri ei de damno, quam prius tenebantur ipsi damnificato.

406 **Quæritur IV.** An etiam quis sibi ipsi restitutionem facere possit clandestina compensatione.

Respondetur, id licitum esse his circumstantijs concurrentibus. Prima, ut, quod accipitur, debitum sit ex iustitia, hic & nunc; nam ex sola charitate debitum, aut ex iustitia quidem, sed non statim, & hoc tempore restituendum.

(si mo-

(si modo sit spes, te rem tuam iure alterius finito, commode recuperaturum) accipi non potest. Ita ex communi Caietanus hic quæst. 62. art. 7. Sotus lib. 5. quæst. 3. art. 4. Couarruias in regulam *Peccatum* part. 2. §. 1. n. 3. Ratio est; quia restitutionis debitum solum oritur ex violatione iustitiæ.

407 Et si Petrus Nauarrus lib. 3. de restitut. cap. 1. à numero 192. extendat hoc ad quodcumque debitum, cuius solutio sine peccato prætermitti ab altero non possit: ratus proinde, pauperem graui necessitate pressum, posse etiam eleemosynam negatam à diuite clam surripere, quod etiam docet Sa V. *Furtum*, & Lessius cap. 7. dub. 12. citans etiam *Angelum* & *Syluestrum* V. *Furtum*, Nauarrum cap. 17. num. 5. Ioannem Medinam Cod. de eleemosyna q. 7.

Sed contrarium est verius. Quia in graui solum necessitate alter retinendo, imo etiam tuncdo rem suam, nulli facit iniuriam; secus in extrema, vbi omnia sunt communia. Idem colligitur ex cap. *Si quis*, de furtis. Verosimilius id esset, si ex pietate, vel simili virtute debitum esset.

Secunda conditio est, vt debitum sit liquidum, ex cap. *Bona fides*, de deposito: acceptum enim in dubio, cum sit melior conditio possidentis, restituendum est, nisi postea compereris rem esse tuam; secus si bona fide acceptum sit, & postea superueniat dubium, vt recte Petrus Nauarrus & constat, ex quæstione prima, dub. 6.

408 Tertia conditio, vt plus non accipiatur, quam debitum sit; alioquin excessus restituendus erit, vt patet.

Quarta. Vt sit actu debitum, non potestate; vnde pro pœna, nondum lata, sed ferendæ sententiæ, nil clam accipi potest; & acceptum restituendum. Secus esse iudicat Petrus Nauarrus, de pœna ipso iure statuta, v. g. de bonis hæreticorum ipso iure fisco applicatis. Sed neque in his priuata autoritate accipi quicquam posse verius est; quia quamdiu leges vsum & administrationem permittunt (quod sit ante sententiam, ex dictis alibi) non potest possessor suo iure, & facultate spoliari à priuatis.

409 Quinta. Vt debitum non possit saltem consueta litigantium facilitate, adeoque absque notabili molestia, vel amissione beneuolentiæ & fauoris, vt ait Lessius cap. 12. dub. 10. alia via recuperari, siue in iudicio, siue extra; siue interim id fiat propter alterius partis nequitiam, potentiam &c. siue propter defectum probationis, expensas. Colligitur ex Can. *Lator*, causa 2. q. 7.

Excipitur tamen, vi receptæ consuetudinis, debitum ex delicto ortum, quod idem numero reddendum sit, & facile recuperari possit, v. g. si abductum pecus in via publica reperitur, &c. Ob defectum tamen huius conditionis, non oritur restituendi obligatio. Quia ex parterei acceptæ nulla fuit iniustitia.

410 Sexta; Vt vis abfit, quæ non licet, nisi cui licet bellum vindicatum; alioquin satisfi-

faciendum pro iniuria, etsi res accepta propterea restituenda non sit: imo quamdiu vis iniusti inuaforis durat, saltem moraliter, vt quando res ablata nondum est in locum tutum recepta, etiam per modum iustæ defensionis repeti potest acceptum: secus si res in locum tutum iam sit recepta; nisi forte vis sit moderata, atque interim ita perturbata sit Respublica, vt res recuperari aliter non possit, resque tua apud alterum extet in sua specie, vt cum Soto lib. 5. q. 3. a. 3. notat Lessius cap. 12. dub. 11.

411 Septima. Vt res, ex qua sit priuata compensatio, non sit depositum, ex cap. *Bona fides*, de depositis & l. *Si quis vel pecunias*, & l. vlt. C. de depositis, & in ff. l. 1. §. *Si prado vel fur* eod. tit. iuxta communem, apud Ioannem Medinam q. 3. de restitut. Couarruiam Relect. in caput. *Quamuis pactum* 1. part. §. 4. n. 5. etsi Petrus Nauarrus à n. 389. Lessius citatus n. 60. non improbabili-ter exiltiment, eas leges spectare solum ad forum externum; vel certe intelligendas, si aliter obtineri possit compensatio; ac proinde in foro conscientiæ, seruatis alijs conditionibus, secus facientem non esse damnandum.

412 Quæritur V. Quo ordine Creditoribus satisfaciendum, quando omnibus satisfieri non potest.

ASSERTIO I. Iure naturali, tam ex certis, quam incertis debitis, ante omnia prius restituendæ sunt suis dominis res alienæ, quæ eadem numero restituendæ extant; seu quarum dominium in debitorem non fuit translatum, vt sunt deposita, pignora, commodata, locata; & communi iure, extra certos casus, empta nondum soluto pretio. Ita ex communi, & certa sententia docent Caietanus V. *Restitutio*, Valentia q. 6. punct. 10. Lessius cap. 15. dub. 1. Ratio. Quæ hæc non nisi suis dominis, aut qui ipsis succedunt (hæredibus, vel pauperibus, si ignoretur dominus) sunt obligata.

413 ASSERTIO II. Ex rebus in simili specie solum restituendis, non alienis, iure naturæ, prius satisfaciendum est debitis certis, quam incertis. Ita ex communi Syluester V. *Restitutio* 6. quæst. 2. dub. 5. Nauarrus cap. 17. numero 49. Valentia, Lessius citati. Ratio. Quia incerti debitores tantum, & tam strictum ius non habent, quam certi & determinati. Quo fit, vt inique faciant, qui impetrata remissione incertorum debitorum, per compositionem cum Pontifice, pecuniam incertis debitis respondentem, sibi tanquam propriam retinent; nec de illa certis etiam creditoribus satisfaciunt, vt recte notarunt Caietanus & Valentia.

414 ASSERTIO III. Ex iisdem certis debitis, postpositis debitis personalibus, prius soluenda sunt debita, quæ strictè vocantur *Realia*, vt sunt omnia, pro quibus certa quædam, aut omnia bona debitoris, expresse vel tacite, sunt hypothecata: ita tamen vt ante omnia soluantur moderatæ expensæ factæ pro funere debitoris; item pro scribendo testamento, faciendo inuentario, custodia supellestilis, & similibus

oppor-

opportunitis, vt fiat restitutio. Ita quoad priorem partem, habet communis Theologorum & Iuristarum sententia, ex C. & ff. Qui potiores in pignore, & C. In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahatur, & authentica, de collatione dotis. Speciales casus refert Aragonius hic q. 62. a. 8. Ratio est. Quia ob hanc causam datur hypotheca, siue ex iuris dispositione siue ex conuentione contrahentium, vt assecuretur debitum; & eo ipso, quod creditoribus hypothecarijs bona debitoris sunt obligata, chirographarijs autem non item, habent illi ius ad bona debitoris, ante istos.

415 Secundam partem ex communi tradit Lessius capit. 15. dub. 4. & quoad expensas funeris, sumitur ex leg. penultim. ff. de religiosis & sumptibus funeris. Idem à simili est, si quis expensas fecerit pro funere eius, quem debitor sepelire debuisset, vt pro funere vxoris, filij &c. De reliquis habetur ex vsu & consensu Doctorum. Ratio. Quia expensæ priores, ob singularem pietatem, merito præ reliquis fauore habent; hæ vero ad hoc ipsum conducunt, vt aliqua fieri possit restitutio.

416 ASSERTIO IV. Inter hypothecarios Creditores, prius satisfaciendum ijs, qui tempore sunt priores; exceptis quibusdam casibus seu debitis priuilegiatis. Ita communis Theologorum & Iuristarum apud Syluestrum V. Restitutio, 6 quest. 5. Couarruiam libro 1. variarum resolut. capit. 7. num. 2. Medinam, Valentiam citatos, Lessium cap. 15. dub. 4. Et habetur ex leg. 2. 4. 5. 6. 7. 8. C. Qui potior in pignore: siue interim hypotheca prior, sit tacita, siue expressa; siue specialis, siue generalis, vt ex communi iuxta II. citatas recte Lessius; quicquid Syluester V. Restitutio 6. q. 5. & Nauarrus cap. 17. num. 50. & 51. dixerint, eos, qui expressas habent hypothecas, præferri ijs, qui habent tacitas, siue legitimas; aut vt speciatim etiam asserit Syluester, speciales generalibus præferri.

Ratio sumitur tum ex regula iuris; *Qui prior est tempore, potior est iure*. Tum quia in hoc casu, cum bona ipsa debitoris creditoribus obligentur, idcirco per priora debita iam obstricta, & quasi onerata, transeunt ad posteriores creditores, qui proinde prioribus nihil præiudicare possunt.

417 Hic tamen excipiuntur septem casus, quos partim ex citatis iuribus, partim ex communi Doctorum sententia refert Lessius citatus. In quibus est & dos vxoris, quæ tamen non præfertur hypothecæ expressæ priori, sed tantum tacitæ, ex recepto vsu, & communi Doctorum, apud eundem. Eodem modo qui mutuauit pecuniam ad refectionem vel conseruationem domus, vel etiam alterius rei, præfertur cæteris, quibus eadem res fuerat ante obligata, iuxta l. 5. ff. Qui potiores in pignore; quia videlicet sine eo res illa nulli prorsus commodo futura erat.

418 Huc etiam refertur ille casus, si pro re emptæ, quæ etiamnum apud debitorem extat, nondum fuerit solutum pretium, nec interim etiam pignus, aut fideiussio, aut pretij exhibitio in-

teruenerit; esto cum venditor fidem Emptoris sit secutus, pretium quasi pro soluto habens, translatum fuerit venditæ dominium, ex Institut. de rerum diuisione §. *vendita*, tunc enim venditor præferendus est cæteris hypothecarijs, saltem non priuilegiatis, vt ex probabiliori doctent Ioannes Medina, Caietanus, Nauarrus, Valentia citati, Salon hic a. 8. in fine, Lessius c. 15. du. 2. post Baldum, conuenienter l. 2. ff. Qui potiores in pignore, & citatæ superius authenticæ de collatione dotis.

Esti contrarium non improbabiler sentiant. Couarruias lib. 1. variarum capit. 7. numero 3. Petrus Nauarrus lib. 4. cap. 4. numero 39. Molina disp. 536. rati vniuersim, talem venditorem nullo peculiari priuilegio gaudere; nisi forte sit res Ecclesiæ, vel Fisci, vel minoris, vt videre est apud Lessium citatum.

Ratio tamen nostræ sententiæ est. Quia est quidem hoc casu, res talis proprie ac formaliter, nec expresse, nec tacite sit hypothecata venditori, tamen ipsa æquitate naturali, venditor sibi merito hoc ius referuare voluisse censetur, vt res vendita, vsq; ad solutionem præstitam, sibi ante omnes maneat obligata.

419 ASSERTIO V. Eadem antiquitatis prærogatiua, ex probabili, habet quidem etiam locum in debitis personalibus, seu chirographarijs: sed contrarium probabilius est. Primam partem tradunt Medina, Valentia, Salon loc. citat. Toletus l. 5. c. 25. Sa V. Restitutio n. 63. Ratio est. Quia videtur eadem ratio istorum, cum creditoribus hypothecarijs; cum præsertim contrarium in iure non sit adeo clare expressum.

Secundam partem tradunt Aragonius (asserens esse communem Doctorum) & Lessius cap. 15. dub. 6. citans Syluestrum, Antoninum, & Baldum. Eadem est communis Iuristarum sententia quam ex vsu fori tradunt Andreas Gail l. 2. obseruatione 25. n. 2. & Matthæus Wesenbecius in paratitlis ff. de priuilegijs creditoris num. 6. & colligitur ex l. *Pro debito*, C. de bonis autoritate Iudicis possidendis & l. 1. ff. de separationibus.

Ratio est. Quia vbi de personalibus debitis agitur, cum bona ipsius debitoris non sint obligata creditoribus, idcirco non obstantibus prioribus debitis, libera, & sine onere transeunt, & relinquuntur omnibus creditoribus etiam sublequentibus; secus quam in priori casu. Quocirca etiam omnes isti simul concurrunt, & omnibus simul soluitur vel totum debitum, si ad hoc bona Creditoris sufficiant; vel nihil, si pignoratiij Creditores reliquum nihil fecerunt, nisi fortetatione causæ quispiam cæteris præferatur, quod plurimum ex consuetudine, aut particularibus statutis pendet.

420 ASSERTIO VI. Inter Creditores tamen personales, nullum alioquin priuilegium habentes, iure à debitore cæteris præferuntur ij, qui in debito exigendo fuerunt diligentiores, adeo, vt à talis creditor, siue extra, siue in iudicio exigat solutionem, possit & debeat illi satisfieri integre; etiam si tempore sit posterior. Ita Nauarrus c. 17. num. 52. Syluester V. Restitutio, Valentia,

Valentia, Aragonius citati, Lessius c. 15. dub. 5. & colligitur ex l. *Pupillus* 24. ff. Quæ in fraudem Creditorum. Ratio est. Quia de tali euidentiùs constat, eum iuri suo non cedere &c.

Secus si debitor, vel eius hæres soluat posteriori, omisso eo, qui habet hypothecam priorem, priuilegiatam, sciens id fieri cum damno prioris; tunc enim tenetur priori de damno, & potest prior, quod solutum est recuperare à posteriori, vt recte Lessius ex l. *Scimus* §. *est prauentam* C. de iure deliberandi.

421 **ASSERTIO VII.** Alias inter debita personalia, quæ ex delicto, & quæ ex iusto contractu, per se nulla videtur differentia. Ita Syluester V. *Restitutio* 6. Aragonius citatus, Petrus Nauarrus libro 4. cap. 4. Lessius cap. 15. dub. 3. iuxta l. 6. C. de bonis autoritate Iudicis &c. Quicquid Valentia, & Caietanus citati, Nauarrus num. 52. Carbo quæstione 92. Sa V. *Restitutio*, post Antoninum, præferant debita ex iusto contractu oneroso: contra vero Salon quæstione 62. articulo 8. Medina quæstione 2. de restitut. dub. 5. consentiente etiam Sancto Thoma opusc. 73. cap. 18. præferant debita ex delicto, & in his ea, quæ cum maiori iniuria fuerunt coniuncta: quæ ipsi etiam praxi aduersantur, nec aliqua firma ratione nituntur.

422 **ASSERTIO VIII.** Etsi quidem paupertatis conditio, per se non faciat melius Creditoris, tamen cæteris paribus, aut in dubio rationabili, aliquando etiam præceptum esse potest, in foro conscientiæ, vt quis ratione paupertatis, saltem cum grauis est necessitas, cæteris præferatur. Ita Syluester, Medina, Aragonius, Valentia, Salon, citati. Nec dissentit Lessius c. 15. dub. 7. Idem expresse tradit S. Thomas opusc. 73. cap. 18. qui docent, debitorem, si ex pietate soluat Creditori valde egenti, etiam si ille non peteret, non peccaturum; esto talis solutio in foro externo reuocaretur, vt ait Aragonius.

Imo etiam ad hoc teneri sub mortali, ex charitatis lege, cui nil præiudicet iustitia, putauit Valentia, & significant citati. Quod clarius est, si probabile sit, etiam titulo pauperis conditionem esse meliorem. Hoc satis certum, etiam e coniunctissimis, & maxime indigentibus impendi non posse, quod idem numero alijs restituendum sit, nisi in extrema necessitate, aut ex consensu Domini saltem rationabiliter præsumpto, iuxta ea, quæ superius dixi.

423 **ASSERTIO IX.** Ea quæ dixi procedunt communi iure: quod si quæ peculiare alicubi hac de re vigeant leges, aut cõsuetudines rationi consentaneæ, eæ etiam in foro conscientiæ seruandæ erunt: alias neglecto præscripto ordine, peccant non solù soluentes debita, sed etiam solutionem mala fide procurantes, vel accipientes; & tenentur ad restitutionem ijs, qui læsi sunt, faciendam. Ita cõmunis apud Lessium cap. 15. dub. 4. contra Gabrielem 4. dist. 15. q. 2. dub. vlt. vbi dicit, quæ Canonistæ disputant, quinam iure potiores sint in restitutione, potius ad Iudicis, quam ad conscientiæ forum spectare. Ratio est. Quia istæ leges non nituntur præsumptione, sed æquitate natu-

rali, & versantur circa res temporales dispositionilegem subiectas, vt patet in vsucapione. Quocirca etiam ex statutis Bauaricis, Creditores hypothecarij cæteris præferuntur quidem, etiam quoad interesse, sed vnus anni duntaxat.

Aragonius tamen in fine, ob violationem huius ordinis, non putat restitutionem faciendam, quando bona eadem numero alijs obligata non sunt: quod eatenus potest admitti, quatenus prærogatiua personalium debitorum aut nulla, aut non satis liquida est.

Quæritur VI. Quando restituendum?

424 **ASSERTIO I.** Statim est restituendum; ita vt domino rationabiliter inuito, res debita non retineatur. Ita cum S. Thoma q. 62. a. 8. cõmunis. Ratio est. Quia præceptum hoc magna ex parte negatiuum est, adeoque semper ac pro semper obligat, ex dictis dub. 1.

425 **ASSERTIO II.** Probabile tamen est, per se loquendo, non ideo plura numero peccata committi, sed tantum continuari antiquum, quamuis, non interrupto proposito, vno mense vel anno iniuste retineatur res aliena, etiam si forte sæpius interim offeratur occasio restituendi, aut etiam, sæpius renouetur propositum non restituendi. Ita docent Petrus Nauarrus l. 4. c. 4. n. 9. Aragonius hic q. 62. a. 8. & fere Carbo quæst. 7. de rest. post Adrianum: etsi contrarium doceat Sotus l. 4. q. 7. a. 4. Nauarrus c. 17. n. 55. Salon hic a. 8. cõtrouersia 2. Bannes eod. a. 8.

Ratio est. Quia omnes isti actus, seu omissiones particulares, vt ordinantur & tendunt ad vnũ peccatum extremum omissionis quasi continuatum, eiusq; ratione etiam ipsi inter se quadam subordinatione continentur, vt generatim dictum, tomo 2. disp. 4. q. 2. dub. 4.

426 **ASSERTIO III.** Secus iudicandum, si post mutatum in melius animum, adeoque post pœnitentiã interruptum prioris mali propositi actum, nouum de nouo propositum non restituendi concipiatur, vel prioris propositi, vis, ob nimiam distantiam, seu interuallũ temporis, ad sequens propositum, seu omissionem ex ea secutam, nullo modo extendatur; vt si quis nec formaliter, nec virtualiter diutius retinere rem alienam proposuerit, quã per vnus anni spatiũ; ipse vero postea, mutato proposito, alium annum superaddat. Ita Sotus, Nauarrus, Salon, Bannes citati.

Prima pars est communis omnium, quicquid dubie loquatur Lessius libro 2. cap. 12. num. 24. Ratio est. Quia isti actus inter se non sunt subordinati, nec aut physice, aut moraliter continentur, vt de distinctione peccatorum numerica fufius dictum loco cit.

427 **ASSERTIO IV.** Nihilominus tamen diuturnitas voluntariæ retentionis in Confessione, explicanda est. Ita Bannes & Aragonius, & consentit Lessius cit. numero 24. Ratio est, quia esto, peccata ideo non semper multiplicentur, aggrauantur tamen notabiliter, iuxta ea, quæ de circumstantijs aggrauantibus ex probabiliiori doceo in materia de pœnitentia tom. 4. disp. 6. q. 7. dub. 3.